

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ *Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 24 (Mart/March 2026), s. 25-33
Geliş Tarihi-Received: 05.01.2026
Kabul Tarihi-Accepted: 30.03.2026
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.19439610

Bursalı Lâmi'î Çelebi'nin Gazellerinde Kefen

The Shroud (Kefen) in the Ghazals of Bursalı Lâmi'î Çelebi

Erol ÇÖM*

İnsan sosyal bir canlıdır ve diğer canlıların çoğundan farklı olarak kendi kendine yetişmez, içine doğduğu toplum tarafından bir heykeltıraşın elindeki çamur gibi şekillendirilir. Ferdin toplum gibi düşünüp davranması, birlikte hareket etmesi, aykırılığa sebep olmaması beklenir. Kanun maddeleri gibi hukukî metinlerde yazmasa da inançlar, âdetler, gelenek ve görenekler uzun süreçler sonucunda şekillenmiş ve mutlak uyulması gereken kurallardır. Ferdin ölümü toplumsal bir olaydır ve bu gerçekleştiğinde neyin, ne zaman, kimler tarafından, ne şekilde yapılacağı kolay kolay değişmeyen bu âdet ve geleneklerle bellidir. Bu çalışmada defin âdetlerinden olan kefenlemenin 16. yüzyıl Osmanlı şairi Lâmi'î Çelebi'nin Türkçe gazellerindeki tezahürleri üzerinde durulmuştur. Kefenin beyaz renkli pamuklu bir kumaştan biçilmesi, ölenin kendi parasıyla satın alınması, kefene güzel kokular sürülmesi, şehitlerin kanlı elbiseleriye gömülmesi gibi uygulama ve âdetlere Lâmi'î'nin beyitlerinde doğrudan veya söz sanatlarından faydalanarak dolaylı yollarla değindiği tespit edilmiştir. Kimsesiz ölenlerin cenaze masraflarının topluma ait olduğu, bunun için yardım istenebileceği, şairin yaşadığı dönemde kefen parası için dilenenlerin bulunduğu da beyitlerden anlaşılmaktadır. Günümüz Türkçesinde “çıkılan yolda, mücadele edilen davada her sıkıntıyı göze almak, ölüme bile hazır bulunmak” anlamlarında kullanılan “kefeni boynunda olmak” deyimini gazellerdeki dil zenginliklerindedir. Kefen kelimesinin kullanım sıklığı başka divanlarda da araştırılmış, rastgele seçilen divanlarda diğer şairlerin bu kelimeye Lâmi'î kadar rağbet etmedikleri görülmüş; şairlerin edebî kişilikleri, insanî özellikleri, hayata bakış açıları gibi konularda yorum yapabilmek üzere eserlerinin buna benzer kelimelerle taranmasının anlamlı veriler çıkarmaya yardımcı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lâmi'î, Lâmi'î Çelebi, gazel, defin, kefen.

Abstract

Unlike most other living organisms, man, as a social being, does not self-cultivate but is instead molded by the society into which he is born, much like clay in the hands of a sculptor.. The individual is expected to think and behave like the community, to act in concert, and to avoid causing contradiction. Although not written in legal texts like articles of law, beliefs, customs, traditions, and conventions are rules that have been shaped over long processes and must be absolutely obeyed. The death of an individual is a social event, and when it occurs, what is to be done, when, by whom, and how it is to be done is determined by these customs and traditions that rarely change. This study focuses on the manifestations of shrouding (kefenleme), which is one of the burial customs, in the Turkish ghazals (lyric poems) of the 16th-century Ottoman poet Lâmi'î Çelebi. It has been determined that Lâmi'î's couplets (beyit) refer directly or indirectly, by means of rhetorical devices, to practices and customs such as the shroud being cut from white, cotton fabric, being purchased with the deceased's own money, the shroud being perfumed with pleasant scents, and martyrs being buried in their

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: erolcom@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2178-5508.

bloody clothes. The couplets also reveal that the funeral expenses of those who die alone and without kin were the responsibility of the community, that aid could be requested for this purpose, and that beggars for shroud money existed during the poet's lifetime. The idiom "kefeni boynunda olmak" (literally, to have one's shroud around one's neck), which is used in modern Turkish to mean "to be ready for any hardship, even death, on the path taken or in the cause fought for," is among the linguistic riches found in the ghazals. The frequency of the word kefen (shroud) was also investigated in other Divans (collected works of a poet), and it was observed that other poets did not favor this word as much as Lâmi'î in randomly selected Divans; it was concluded that the screening of a poet's works for similar words could help extract meaningful data for making interpretations about their literary personalities, human characteristics, and perspectives on life.

Keywords: Lâmi'î, Lâmi'î Çelebi, ghazal, burial, shroud.

Giriş

İlk çılgılık, ilk feryat için çekilen nefesle başlayan hayat, o nefesin son kez ciğerlerden süzüle süzüle bedeni terk edişyle sona erer. Sosyal bir canlı olan insanın doğumu ve ölümü, ferdin statüsüne göre çekirdek ailesinden başlayıp bütün dünyayı etkileyecek kadar toplumsal bir hadisedir. Doğumla gelen mutluluk, ölümün matemi, toplumun âdet, gelenek ve göreneklerine, inanış ve imkânlarına göre yaşanır. Bir kısmı halk biliminin bir kısmı da ilahiyatın konusu olan bu davranış ve inanışlar sevinci ve hüznü sınırlar, belirli kalıplar içerisinde hissedilip yaşanmasını zorlar gibi görünse de hadise gerçekleştiğinde "Şimdi ne yapacağız?" şaşkınlığına mahal bırakmayan kolaylaştırıcı bir tarafı da vardır. Bu hazır bulunuşluk sayesinde toplum, belirsizliğe düşmeden, çözüm arayışına girişmeden üzerine düşenleri adım adım ifa eder.

Hayatın tabii sonucu ölümdür ve kişi öldüğünde cesedi, bir ferdi olarak ömrünü geçirdiği toplumun hayatı ve ölümü nasıl algıladıklarına göre şekillenen bir muameleye tabi tutulur. Tarihî metinlerden ve arkeolojik kazılardan eski Türklerde, bazılarının izleri günümüze kadar da ulaşan, ölümlerin kıymetli kumaşlara sarılmış tabutlar içinde gömülmeleri, kıyafet silah ve atlarıyla toprağa verilmeleri, tabuta konulup ağaçlara asılmaları veya dört direk dikilip üzerinde bırakılmaları, yakılıp küllerinin mezara konulmaları, etlerinin kesici âletlerle kemiklerinden ayrılıp son yolculuklarına uğurlanmaları gibi muhtelif defin uygulamalarının olduğu anlaşılmaktadır (İnan, 1986, s. 177-189). İslamiyet'in kabulüyle birlikte günlük yaşamda dine intibakın bir neticesi olarak defin merasimleri de değişmiştir.

Çalışmaya konu edilen eserin kaleme alındığı 16. yüzyıl Osmanlı sahası devlet idaresi ve toplumunda hâkim din Sünnî İslam'dır. Hayata ve "ötesi"ne dair pek çok muameleyi "örf" diye kısaca özetlenebilecek yazılı olmayan, âdet, gelenek ve göreneklerle gelen ve fertlerin gönülden uyduğu kurallar ile dinin temel kaynaklarının bir yorumu olan Hanefî Sünnîlik belirler. Bu toplumda ölüm gerçekleştiğinde neler yapılacağı, cesedin ve kabrin nasıl hazırlanacağı, defin öncesi ve sonrasında okunacak dualar, cenazenin mezarlığa götürülme usûlü, ölü evinde nelere dikkat edileceği, ölümün yaşandığı muhit sakinlerine düşen vazifeler, vefatın ardından geçen belli zamanlarda gerçekleştirilecek dinî merasimler vb. hususlar herhangi bir tereddüde mahal bırakılmayacak kadar bellidir. Bu işler sırası, yeri ve zamanı geldikçe, ölenin acılı yakınlarının yükleri hafifletilerek, el birliği ile ve süratle ifa edilir. Birileri yapmasa tüm toplumun mesul tutulup, ahirette sorguya çekileceği bir vecibe (farz-ı kifâye) olarak görülür.

Eski defin âdetlerinde görülen, bir kısmı yukarıda da sayılan ölenin statüsüyle mütenasip görkemli, şaşaalı uygulamalara Müslüman cenazelerinin defninde rastlanmaz. Belli kurallara göre yıkanmış ölü, "kefen" denilen beze sarılır, namazı kılınıp cemaatten helallik alınır, varsa borçlarının mirasçılardan talep edilmesi hatırlatıldıktan sonra tabutu eller, omuzlar üzerinde kabre götürülür. Cenaze, tabuttan çıkarılıp yakınları

tarafından kabre indirilir, yüzü kibleye dönük olacak şekilde açılan sarpmaya yerleştirilir, üzeri doğrudan toprak gelmesine mâni olacak tahta, taş, beton vb. bir materyalle örtüldükten sonra merasimde bulunan herkesin birkaç kürek toprak atmasıyla defin işlemi tamamlanır ve ardından matem süreci başlar.

Kişi ne kadar varlıklı ne kadar muktedir bir hayat sürerse sürsün, öldüğünde kabrine “dünyalık” mahiyetinde sadece birkaç metre bez ile konulması, günlük dilde deyimlere, şairlerin mısralarına, şarkı ve türkülere ibret verici, uyarıcı, veciz ifadeler olarak geçmiştir. Hayattayken değer ifade eden mal, mülk, servet, ölene fayda sağlamayacaktır, neticede “kefenin cebi yok”tur (Aksoy, 1988, s. 356), bütün gayretin ve yıpratıcı mücadelenin sonu “altı üstü beş metrelik bez için”dir (Barış Manço, Sarı Çizmeli Mehmet Ağa).

Kefen (كفن) dilimize Arapçadan geçmiştir. Kelime, Kâmûs-ı Türkî’de “Ölüyü sardıkları bez” (Sâmî, 1902, s. 1172), Lugat-i Remzî’de “Meyyite sarılan sebebe ve beze dinilür, setr ü müvârât ma’nâsındadır.” (Remzî, 1888, s. 219) açıklamalarıyla “ölüyü örten, saran bez” olarak tanımlanırken Mu’allim Nâcî, “Ölüye sarılan bez, insanın dünyadan götüreceği şey, câme-i adem” (Nâcî, 1906, s. 544) ifadeleriyle mensubu bulunduğu kültürün kefeneye bakış açısı ve duygusunu da yansıtır; “câme-i adem” (yokluk elbisesi) terkibiyle şairliğini de gösterir.

Bir fıkıh terimi olarak kefen, ölünün gömülmeden önce yıkanıp kurulandıktan sonra sarıldığı dikişsiz, işlemesiz, yakası ve kolu olmayan sade bezdir. Sünnet olan kefen erkekler için gömlek, etek ve sargı yerini tutan üç parçadır. Bunlara sırasıyla kamîs (قميص), izâr (ازار), lifâfe (لفافه) denir. Kamîs bedeni boyundan ayağa, izâr ise ayaktan başa doğru örter. İkisinin üzerine de lifâfe sarılır ve baş ve ayak tarafından düğümlenir. Kadınlar için bunlara ek olarak baş ve göğüs örtüleri kullanılır. Muhtelif sebeplerle yeterli ölçüde bez bulunamazsa erkeklere izâr ve lifâfe, kadınlara ise bu iki parçaya ek olarak baş örtüsü kullanmak yeterlidir ve buna da kefen-i kifâyet denir. Zorunlu durumlarda ölünün kadın veya erkek olmasına bakılmaksızın bütün bedeni sarıp örten tek bir kefen de kullanılabilir bu da kefen-i zarûret olarak adlandırılır. Kefenin beyaz renkli, pamuktan mamul ne çok âdî ne de çok pahalı bir kumaştan biçilmesi tercih edilir. Kadınlar ipekten ve safranla boyanmış kumaşlarla da kefenlenebilirler (Apaydın, 2020, s. 419).

Yaşadıkları hayatın her unsurunu mısralarına kendi meşreplerince aksettiren divan şairleri ölüm ve ölümlerle ilgili hususlardan da uzak kalmamışlardır. Bu çalışmanın odağı, çıkılan son yolculuğun şatafatsız kıyafeti, “câme-i adem”i olan kefenin Bursalı Lâmi’î Çelebi’nin gazellerindeki tezahürleridir.

Fâtih Sultan Mehmed devrinin son zamanlarında Bursa’da, edebiyat ve sanata meraklı, kültürlü bir ailede doğan (H 878/ M 1472-3); II. Bayezid, I. Selim ve Kanunî Sultan Süleyman devirlerini idrak edip arkasında manzum mensur otuz civarında eser bırakarak altmış yaşında ölen (H 938/ M 1532) Lâmi’î Çelebi, hayattayken edebî kudretini kabul ettirmiş Osmanlı şairlerindedir. İstanbul’a hiç gitmemiş, ömrünü devletin eski başkentlerinden Bursa’da geçirmiştir (Kut, 2021). Şairin bu çalışmada incelenen gazellerinin de bulunduğu Türkçe divanı üzerinde doktora tezi yapılmış (Burmaoğlu, 1983), bu çalışma Prof. Dr. İ. Hakkı Aksoyak, Dr. İbrahim İmran Öztahtalı ve Esra Kılıç tarafından gerçekleştirilen bir çalışmayla kitap olarak da yayımlanmıştır (Burmaoğlu, 2023).

1. Lâmi’î Çelebi’nin Gazellerinde Kefen

Lâmi’î Çelebi, Dîvân’ını “defter” adı verilen beş bölüme ayırmıştır. Çalışmaya konu edilen beyitler «Defter-i Sâlis Ender Gazeliyyât» adlı, şairin divan tertibine göre 528 gazelini içeren üçüncü bölümden seçilmiştir. Lâmi’î on dört gazelin yirmi bir beytinde

“kefen”den söz etmiştir. Yoğunluğun mukayese edilmesi amacıyla rastgele seçilen divanlarda, bu kelimenin geçme sıklığı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo: Bazı divanlarda “kefen” kelimesinin geçme sıklığı¹

Divan	Sayı	Sayfa Numaraları
Şeyhülislâm Yahyâ (Kavruk, 2001)	0	-
Bâkî (Küçük, 1994)	1	153
Nedîm (Macit, 2017)	1	30
Şeyh Gâlib (Okçu, 2011)	1	462
Fuzûlî (Kılınç, 2021)	2	548, 694
Taşlıcalı Yahyâ (Çavuşoğlu, 1977)	5	163, 393, 421, 421, 439
Nev'î (Tulum&Tanyeri)	6	1977, 176, 370, 381, 426, 433, 485
Sehî Bey (Yekbaş, 2020)	8	75, 75, 188, 217, 275, 283, 298, 343
Hayâlî (Tarlan, 1945)	10	118, 144, 157, 232, 311, 316, 323, 421, 430, 448
Muhibbî (Yavuz&Yavuz, 2016)	31	175, 276, 338, 510, 519, 593, 621, 687, 758, 869, 916, 1154, 1231, 1233, 1239, 1242, 1261, 1284, 1336, 1376, 1468, 1501, 1501, 1571, 1544, 1651, 1733, 1734, 1745, 1757, 1814

Tablodan da anlaşılacağı üzere “kefen” sık kullanılan, rağbet gören bir kelime değildir. Taranan divanlardan sadece Muhibbî'nin bu kelimeyi Lâmi'î'den daha fazla kullandığı görülmektedir. Bu fazlalığın *Muhibbî Dîvânı*'nın hacminden kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca, *Lâmi'î Dîvânı*'nundaki 476. gazelinin (Burmaoğlu, 2023, s. 681) her beytinde bu kelimeye redif olarak kullanılmadan yer verildiği de özellikle belirtilmelidir. Bir kelimedenden, redif olma dışında her beyitte mükerreren istifade, gazelerde sıkça rastlanan bir durum değildir.

Lâmi'î Çelebi'nin fikir ve hissiyatını anlatmada bir araç olarak “kefen”i nasıl kullandığı şu alt başlıklar hâlinde gösterilebilir:

1.1. Son Giysinin Kefen Olması

Yaşam boyu muhtelif kumaşlardan dikilen, rengarenk elbiselerle arz-ı endâm edilmiş olsa da giyilecek son kıyafet kefendir. Yârinin ok gibi delici bakışlarına, yay gibi iki büklüm boyunu arz eden Lâmi'î, bundan sonra durağının mezar, elbisesinin kefen olacağını farkındadır. “Mezarlar, kabirler” anlamına gelen “kubûr” kelimesi beyitte ok ve yayla birlikte kullanılıp “okluk, sadak” (Ayverdi, 2006) manası da çağrışımla (ihâm-ı tenâsüp) okuyucunun mısralardan aldığı tadı arttırmıştır (Beyitlerin yanında parantez içinde verilen rakamların ilki gazel numarasını, ikincisi beyit sırasını göstermektedir):

*Ğamzeñ okına şunalı yayını Lâmi'î
Ser-menzilin kubûr u libâsın kefen bilür* (G. 134/7)

(Lâmi'î yayını senin gamze okuna sunduğundan beri durağın mezarlık ve kıyafetini kefen bilir.)

¹ Nazım şekli farkı gözetilmemiştir, aynı sayfada kaç kez geçmişse sayfa numarası o kadar tekrar edilmiştir.

Bu başlık altına alınabilecek diğer beytinde şair, hayata dair ümitler tükendiğinde kefenden başka bir şeye ihtiyaç kalmadığını nazmeder:

*Bugün dîvâne-i 'ışkam baña bir pîrehan besdür
Gözüm yaşıyla dirlikden çün el yudum kefen besdür* (G. 108/1)

(Bugün aşkın delisiyim, bana bir gömlek yeter. Gözümün yaşıyla hayattan el yuduğum, yaşamaktan vazgeçtiğim için kefen yeter.)

Beyitte söz rakipten açılmışsa şairin aklına iyi düşünceler pek gelmez. Rakibin kara yüzünü bıraktığı ak sakal bile ağartamaz, o kara yüzlüye yakışan tez zamanda ak kefenlere bürünmesidir:

*Yüzün ağardamadı rîş-i sefidiyle rakîb
Meger ol rû-siyehüñ cânına Hızır ire kefen* (G. 355/3)

(Rakîb ak sakalıyla yüzünü ağartamadı ancak o kara yüzlünün canına kefen Hızır [gibi] erişe.)

1.2. Kefenin Pamuktan Mamul Beyaz Bezden Biçilmesi

Erkeklerin defninde pamuktan imal edilmiş kefenler tercih edildiğine, gurbet köşelerinde kimsesiz ölenlerin bile kefenlenip gömüldüklerine dair çağrışımları aşağıdaki beyitte görmek mümkündür:

*Ol semen-ber hasretinden ger ölürsem ben ğarîb
Sînemüñ dâğındağı penbem kefen olmağa bes* (G. 183/2)

(Ben, o yasemin sinelinin hasretinden, kimsesiz ölürsem, göğsümün dâğındaki pamuk kefen olarak yeterlidir.)

Bedeni gümüş gibi saf ve berrak, yanakları gül gibi kırmızı yârini kucaklama hasretiyle can veren âşık, teselliye beyaz rengi ve kat kat oluşuyla gülü andıran kefene sarılmakla bulacağını şu beyitle ifade etmektedir:

*Şaruñuz gül gibi kat kat kefen-i sîmînler
Kucmadın ölür isem ol gül-i sîmîn-bedeni* (G. 476/2)

(O gümüş bedenli gülü kucaklamadan ölürsem gül gibi kat kat gümüş kefenler sarınız.)

1.3. Kefene Güzel Kokular Sürülmesi

Canlıyken hürmet gören insanın, öldüğünde muhtelif sebeplerden oluşabilecek kokulardan dolayı kınanmasının, rahatsızlık vermesinin önüne geçmek, son hâliyle de güzel hatırlanmasını sağlamak amacıyla cesedin baş, diz, el, ayak gibi secde yerlerine ve kefenine güzel kokular sürülür:

*Yuñ tenüm eşkile kâfûr u gül-âbı giderüñ
Pür ider kabrümü cânân koğusından kefenüm* (G.319/3)

(Bedenimi gözyaşıyla yıkayın, kâfur ve gül suyunu giderin. Kefenim, kabrimi sevgilinin kokusuyla doldurur.)

1.4. Kefen Bedelinin Ölenin Mal Varlığından Karşlanması

Kefeni, kefen alınabilecek değerde para veya yerine geçebilecek kıymetli bir eşyayı saklamak, "kefen parası" buldurmak kendini ölüme yakın hissedenlerin âdetleri arasındadır. Böyle bir hazırlığı olmasa bile ölenin kefeni kendi mal varlığından karşılanmaya çalışılır (Apaydın, 2020, s. 419):

*Kefenüm akcasını cümle şayar yâre gözüm
Bu dem eşkümle benem devlet-i 'ışkında ğanî* (G. 476/4)

(Gözüm, sevgiliye kefenimin akçesini tastamam sayar. Aşkınun devletinde bu dem zengin olan benim.)

1.5. Yoksulların Kefeninin Yardımlaşarak Tedarik Edilmesi

Ölen kişi cenazeyle ilgili harcamaları karşılayacak kadar mal bırakmamışsa kefen temininde sorumluluk, yaşarken bakmakla yükümlü olduğu yakınları üzerindedir. Kimsesi yoksa veya geride bıraktıkları da yoksulsa kefen tedarik etmekten devlet müesseseleri veya o mahaldeki müslümanlar mesuldür (Apaydın, 2020, s. 420). Örnek beyitte kefen pahası için dilenen bir insan tasavvur edilmekte, bembeyaz kumaştan kesilen kefen ile sevgilinin gümüş gibi saf ve berrak bedeni arasında alâka kurulmakta; "sâyil" kelimesi türetildiği köke göre "isteyen, dilenen" veya "akan, akıcı" anlamlarına gelebilecek zenginlikte kullanılmaktadır. "Cerr" kelimesinin "çekme" yanında "para toplama" anlamına geldiği de dikkate alınmalıdır:

*İy gözüm sâyil olup iste bahâ-yı kefenüm
Ya 'ni bu yolla cerr eyle var ol sîm-teni (G. 476/6)*

(Ey gözüm! Dilenci/Sel gibi ağlayıcı olup kefen paramı iste. Yani bu yolla git o gümüş bedenliyi kendine çek.)

1.6. Dünyalık Sembolü Olarak Kefen

Lâmi'î "Gümüş bedenli sevgili beni sarmaladıktan sonra öldüğümde beni saran kefen olmazsa olsun." mealindeki beytiyle yâri için dünyalık son nesne olan kefenden bile vazgeçebileceğini ifade etmektedir:

*Kalursam gam degül ey cân kefensüz
Ölürem olmazam bir sîm-tensüz (G. 160/1)*

(Ey can! Kefensiz kalırsam dert değil. Ölürüm, gümüş tenli [yârsiz] olmam.)

1.7. Şehitlerin Kanlı Kefenleriyle Gömülmesi

Allah yolunda savaşta iken öldürülenlere şehit denir ve definleri de farklıdır. Kefen yerine geçen kanlı elbiseleriyle yıkanmadan toprağa verilebilirler. Bizzat Hz. Peygamber tarafından yapılan bu uygulamaların savaş esnasındaki zaruretlerden mi kaynaklandığı yoksa imkânlar el verse de yine yıkanmadan ve can verdiklerinde üzerlerinde bulunan kıyafetleriyle mi defnedilmeleri gerektiği meselesine fakihler tarafından muhtelif ictihatlarda bulunulmuştur (Atar, 2010, s. 428-431). Aşağıdaki beyitte şehidin Allah'ın huzuruna kanlı kefeniyle çıkacağı, amel terazisine de bu kefeni koyacağı inancı hatırlatılmaktadır:

*N'ola kan ağlamadan gözlerüm ağarsa bugün
Çün şehîdüñ konulur keffe[ye] kanlı kefeni (G. 476/3)*

(Gözlerim bugün kan ağlamaktan ağarsa ne olur? Çünkü şehidin kanlı kefeni terazinin kefesine konulur.)

1.8. Kabirden Kefenle Kalkma

Divan'da olağanüstü durumlar için "Ölünün bile can bulması." anlamında deyim gibi kullanılmaktadır:

*İtse küil yakup beni ol şem '-i kâfûrî beden
Süz-ı âhumla kefen-pîçîde kalşam kabirden (G. 353/1)*

(O kâfûr gibi bembeyaz, güzel kokulu bir muma benzeyen bedene sahip sevgili, beni yakıp küle etse, âhımın ateşiyle kefene sarılmış olarak kabirden kalkayım.)

Âdeti sevenlerine tegafül göstermek olan sevgili, küçük bir işaret, imalı bir hareket, manidar bir nazarla teveccüh ederek âdeta ölüye dönmüş âşığını diriltme gücüne sahiptir:

*Mevtā kefen-derîde kıyām ide kabrden
Bir dem işâret eylese ol zülf-i cān-feşān (G. 361/2)*

(O can saçan zülûf, bir dem işaret etse; ölü, kabirden kefeni yırtılmış olarak ayağa kalkar.)

Bu başlık altında incelenebilecek üçüncü beytinde Lâmi'î, kapkaranlık bir geceye benzeyen ayrılık acısıyla ölecek olursa, kefenin yırtığından güneş gibi parlak aşkının sızacağı ve yârinin ayağı tozuna düşeceği hayalini kurmaktadır:

*Şeb-i miḥnetde ölürsem yine pāyüñ tozına
Şubḥveş mihrimi 'arz eyleye çāk-ı kefenüm (G. 337/2)*

(Mihnet gecesinde ölürsem yine ayağının tozuna kefenimin yırtığı sabah gibi sevgimi arz eyleye.)

1.9. Kefeni Boynunda Olma

Çıkılan yolda, güdülen davada her şeyin göze alındığı, ölüme bile göz kırpmadan yürüneceği anlamında günümüzde de kullanılan deyimdir. Aşağıya alınan ilk iki beyitte şair, sevdiği için candan, serden geçtiğini; yârimden gelecek her şeye razı olduğunu bu deyimini kullanarak ifade etmektedir:

*Boynuma takup kefen şu gibi düşem pāyüñā
Katlum için bir kez el şunsañ eyā serv-i revān (G. 362/3)*

(Ey yürüyen servi! Katlim için bir kez elini uzatsan boynuma kefen takıp ayağına su gibi düşeyim.)

*Kefenüm boynuma takup düşeyim ayağına
Ola kim gamzesi tîği ile katl ide beni (G. 476/5)*

(Ola ki gamzesi kılıcı ile beni katl ede [diye] kefenimi boynuma takıp ayağına düşeyim.)

Savaşla ilgili beyitlerde kırmızı sancak, boynuna kanlı kefen dolayan neferler gibi tasavvur edilir. İlk beyitte ucuna bir şey bağlanan, nasıl kullanıldığına göre, mızrak, sancak, bayrak gönderi gibi adlarla alınan uzunca bir sıruk (Pakalın, 1993, s. 675) mahiyetindeki "gönder" kendisini taşıyan süvarisinin kefeni boynunda ölümlü âşığı, ikinci beyitte "alem" kanlı bir savaşta ölüme hazır bir asker gibidir:

*Ölümlü 'āşıkıdur beñzer ol sipāhîñüñ
Ki gönderi tolamış gerdenine kanlu kefen (G. 374/2)*

(Boynuna kanlı kefen dolamış gönderi, o sipahinin ölümlü âşığına benzer.)

*Dilā bu ma 'rekeden cān ḥalāş ider yokıdur
Ne dir o kanlu kefen gerdeninde gör 'alemüñ (G. 281/4)*

(Ey gönül! Bu savaştan can[ını] kurtaran yoktur. Sancağın gerdanındaki o kanlı kefen nedir gör.)

1.10. Kefensiz Kalma

Dünyalık hiçbir şeye sahip olmamak, fakr u zaruret içinde yaşamak, öldüğünde sarılacak birkaç metrelik bezden bile mahrum kalmak gibi bağlamlarda kullanılmaktadır. İlk beyitte Lâmi'î herhangi bir devlet görevi almadan hayatını idame ettirmeye çalışmasını ihsas eder gibi görünmektedir:

*Ne ister Lâmi'î bilsem olup bu ad u şan üzre
Kefensüz kaldı 'âlemde diyüp hâ nengüm ü nāmum (G. 310/7)*

(Lâmi'î bu ad ve şan üzerinde ne ister bilsem. Ha namım ha şanı diyerek âlemde kefensiz kaldı.)

Varını yoğunu sevgili uğruna harcayan, yâr yolunda dünyanın zenginliklerine, metana meyiletmeyen âşğın sonu kefensiz gömülmektir. Hayatta iken sevdiğinden gelen bütün eziyetlere, sıkıntılara katlanan âşık mahşerde de sevdiğinin eteğine yapışmaya devam edecek, asla ondan vazgeçmeyecektir:

*Gerçi dünyâda kefensüz kodı ol yâr beni
Tutam ölü dirilü haşır olıcağ dāmenini (G. 476/1)*

(O yâr beni dünyada kefensiz bıraksa da ölü dirilerek haşır olduğunda eteğinden tutayım.)

Sonuç

Arkeolojik çalışmalardan, tarihi belge ve metinlerden ve nesilden nesile aktarılan sözlü kültür ürünlerinden, insan topluluklarında ölen ferдин cesedine saygı gösterildiği; inanç, gelenekler ve ölenin statüsüne göre şekillenen merasimlerle beden bu dünyadan uğurlandığı anlaşılmaktadır. Yaşadıkları coğrafyaya, tabi oldukları inanç sistemlerine göre muhtelif âdet ve uygulamalarla ölülerini defneden Türkler, İslamiyet'i kabulde birlikte geleneklerini yeni dinlerine uygun hâle getirmişlerdir.

Müslüman cenazelerinin kabre beyaz, pamuklu bir bezden biçilen; dikişi, süsü, kolu, yakası olmayan kefen adı verilen bir kumaşa sarılarak defnedilmesi dil ve edebiyat mahsullerine de yansımıştır. 16. yüzyıl Osmanlı şairi Lâmi'î Çelebi defin merasiminin bir unsuru olan bu kefenleme uygulamasından on dört gazelinin yirmi bir beytinde, çeşitli söz sanatlarından da yararlanarak bahsetmiştir. Beyitlerin konularına göre başlıklar altında incelenmesi sonucunda gazellerde geçen defin inanç ve âdetleriyle günümüzdekiler arasında dikkate değer fark bulunmadığı tespit edilmiştir.

Örnek olarak incelenen divanların bazılarında kefen kelimesinin kullanımına rağbet edilmediği görülmüştür. Bu durumdan, dikkatlice seçilmiş belli başlı kelimelerin eserlerde taranması ile elden edilecek sayıların, eser sahibinin üslubu, hayata bakış açısı, meşrebi gibi konularda araştırmacının yorum yapabilme gücünü arttıracığı neticesini çıkarmak mümkündür.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü I atasözleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Apaydın Y. (2020). *İlmihal I iman ve ibadetler (27 b., C. I)*. Ankara: TDV Yayınları.
- Atar, F. (2010). Şehid. *TDV İslam Ansiklopedisi (C. 38, s. 428-431)*. İstanbul: TDV Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2006). *Misalli büyük Türkçe sözlük kubbealtı lügati*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Burmaoğlu, H. B. (1983). *Lâmi'î Çelebi dîvânı (Hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve dîvânı'nın tenkidli metni)*. [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Burmaoğlu, H. B. (2023). *Lâmi'î Çelebi dîvânı (Hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve dîvânı'nın tenkidli netni)*. Bursa: Yıldırım Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. (1977). *Yahyâ Bey dîvan tenkidli basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- İnan, A. (1986). *Tarihte ve bugün şamanizm materyaller ve araştırmalar* (III. b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kavruk, H. (2001). *Şeyhülislam Yahyâ dîvânı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kılınç, A. (2021). *Fuzûlî dîvânı*. İstanbul: Türkiye YEK Başkanlığı Yayınları.
- Kut, G. (2021). Lâmi'î Çelebi, Mahmûd b. Osmân. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lamii-celebi-mahmud-osman> [Erişim tarihi: 15.10.2025].
- Küçük, S. (1994). *Bâkî dîvânı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Macit, M. (2017). *Nedîm dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tulum, M. M. A. (1977). *Nev'î divan tenkidli basım*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Nâcî, M. (1906). *Lugat-i Nâcî*. İstanbul: Asr Matbaası.
- Okçu, N. (2011). *Şeyh Gâlib dîvânı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı tarih deyimleri ve terimleri sözlüğü* (Cilt 1). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Remzî, H. (1888). *Lugat-ı Remzî* (Cilt II). İstanbul: Matbaa-i Hüseyin Remzî.
- Sâmî, Ş. (1902). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdam Matbaası.
- Tarlan, A. N. (1945). *Hayâlî Bey dîvânı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay.
- Yavuz, K. & Yavuz, O. (2016). *Muhibbî dîvânı*. İstanbul: Türkiye YEK Başkanlığı.
- Yekbaş, H. (2020). *Sehî Bey dîvânı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.